

Krzysztof Miszczak

Szkoła Główna Handlowa

Nowy Traktat Polsko-Niemiecki

Wstęp

W tym roku przypada trzydziesta rocznica podpisania Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 17 czerwca 1991 roku, jednego z najważniejszych obok traktatu o potwierdzeniu granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej z 14 listopada 1990 roku momentów w stosunkach polsko-niemieckich po II wojnie światowej. Ze względu na zmieniający się wymiar koordynat porządku międzynarodowego współczesnego świata, Polska i Niemcy powinny znaleźć wspólne strategiczne odpowiedzi na ewolucję konstelacji interesów na kontynencie europejskim i wynegocjować nowy traktat o nawiązaniu zintensyfikowanej współpracy. Byłby on zmodyfikowaną wersją Traktatu z 1991 roku i definiowałby kooperację i partnerstwo obu krajów w nowych realiach współczesnych stosunków międzynarodowych w Europie i na świecie, dla których szczególnie wyzwaniami stają się wzrastające poczucie przemocy i konfrontacji międzynarodowej. Odnowienie traktatu powinno być uzupełnione przez zawarcie dodatkowych porozumień tę współpracę zacieśniających. Szczególnym obszarem współdziałania powinny być tutaj domeny polityki bezpieczeństwa i obrony obu partnerów. Polska i Niemcy przechodziły-by w ten sposób na jakościowo wyższy poziom rozwoju partnerskiej współpracy, sygnalizując własnym społeczeństwom i środowisku międzynarodowemu wzrost poczucia budowy wspólnej polsko-niemieckiej odpowiedzialności politycznej za rodzącą się nową strukturę geopolitycznego i geoeconomicznego rozwoju Europy w przyszłości.

Erozja porządku międzynarodowego. Rola Polski i Niemiec w nowym łańdźcu międzynarodowym policentrycznego porządku konkurujących mocarstw

Zakończenie okresu zimnej wojny wywołanej procesami rewolucyjnymi w Europie Środkowo-Wschodniej skutkowało m.in. zjednoczeniem obu państw niemieckich. Doprowadziło również do przesunięcia dystrybucji dotychczasowej i tradycyjnie funkcjonującej konstelacji interesów bipolarnego podziału świata, tzn. odchodzenia od dominacji Stanów Zjednoczonych i powstania nowego układu równoważących się rywalizujących średnich mocarstw

oraz asertywnych regionalnych potęg. Określają one nowe obszary geopolitycznych stref rywalizacji zwiększając poziom niestabilności międzynarodowej.

Te politycznie radykalne zmiany miały również bezpośredni wpływ na sytuację równowagi sił na kontynencie europejskim. Po zjednoczeniu obu państw niemieckich, „nowy” podmiot stosunków międzynarodowych, Republika Federalna Niemiec, stała się dominującą „siłą w środku Europy”. Państwo to stoi dzisiaj przed możliwością realizowania nowego wymiaru własnej polityki siły. Kwestią zasadniczą dla państw sąsiednich, takich jak Polska, tzn. największego wschodniego sąsiada Niemiec w demokratycznej części kontynentu europejskiego z regionalnymi ambicjami wzrostu swojego znaczenia w polityce międzynarodowej, pozostaje pytanie, czy Berlin będzie gotowy do kooperacyjnej i partnerskiej współpracy z Warszawą, czy też opowie się za politycznie wysublimowaną hegemonią na kontynencie europejskim.

Obecnie środowisko międzynarodowe¹ w jakim funkcjonują dzisiaj Polska i Niemcy charakteryzuje się zachwianiem dotychczas istniejącego liberalnego porządku międzynarodowego, w którym USA sytuowały się na pozycji jego niepodważalnego lidera. Amerykańskie supermocarstwo poddawane jest procesom spadku własnego znaczenia oraz jego cywilizacyjno-polityczno-militarnej rangi, również jako mocarstwa *stricte* europejskiego. Symbolicznie tzw. Zachód² definitywnie opuszcza scenę polityki globalnej. Głównym narzędziem zarządzania takim chwiejnym międzynarodowym porządkiem i jego przyszłego formowania staje się dzisiaj pogłębiająca się narracja narastającej konkurencji wielkich mocarstw USA, Chin i w mniejszym stopniu Indii. Również postępująca polityczno-gospodarczo-cywilizacyjna degradacja neoimperialnej Federacji Rosyjskiej oraz awansowanie Republiki Federalnej Niemiec do przewodniej polityczno-gospodarczej siły na kontynencie europejskim jako jedna z konsekwencji pandemii COVID-19, są oznakami definitywnego przeobrażania się struktur starego porządku międzynarodowego. Świat zmierza w stronę budowy nowej dwupolowości, tzn. dominacji i wzajemnej konkurencji, głównie technologicznej Stanów Zjednoczonych i Chin, oraz rozwoju jego elementów policentrycznych, które będą musiały się sytuować „pomiędzy”, potrzebując międzynarodowo aktywnie funkcjonujących sojuszników. Polska i Niemcy mogą stać się w tym procesie naturalnymi partnerami.

Zjawiskom ewolucji europejskiego krajobrazu politycznego towarzyszy również postępujące polityczno-gospodarcze usamodzielnienie się mniejszych państw byłych sate-

¹ M. D. Stephen, M. Zürn, *Contested World Orders: Rising Powers, Non-Governmental Organizations, and the Politics of Authority Beyond the Nation-State*, Oxford 2019.

² Westlessness – The Munich Security Conference 2020, <https://securityconference.org/en/news/full/westlessness-the-munich-security-conference-2020/>, dostęp: 2.03.2021.

litów rosyjskiego imperium w Europie Środkowo-Wschodniej, gdzie Polska ambicjonalnie jako największe państwo regionu, po akcesji do NATO (1999 rok) i do Unii Europejskiej (2004 rok) zamierzała w tym procesie odgrywać rolę polityczno-gospodarczego przywódcy, a nie obiektu podziału interesów innych tego geopolitycznie i geo-ekonomicznie nowego obszaru polityki europejskiej³.

Natomiast „nowe” Niemcy po 1990 roku oczekiwały od Stanów Zjednoczonych, po deklaracyjnie zapowiadającym częściowym wycofaniu amerykańskich sił zbrojnych z kontynentu europejskiego i skierowaniu się w kierunku obszaru Indo-Pacyfiku, potwierdzenia specjalnych relacji z amerykańskim supermocarstwem, gdzie Berlin wypełniałby po USA przestrzeń bezpieczeństwa strategicznego w Europie. Stałyby się, ze wsparciem Stanów Zjednoczonych, przy gospodarczej słabości Francji oraz prowadzeniu polityki luźnego powiązania Wielkiej Brytanii z kontynentalną częścią Europy po brexicie, czołową potęgą gospodarczo-polityczną Europy. Taki scenariusz musiałby zakładać wycofanie się Niemiec z okresu trwającej adolescencji w jej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa oraz wkroczenie w okres strategicznego dorastania tego państwa na arenie międzynarodowej. Taka aktywność demokratycznych Niemiec w polityce zagranicznej, gdyby była rzeczywiście realizowana, rodziłaby z jednej strony obawy, ale z drugiej duże oczekiwania wzięcia rzeczywiście rzetelnej, a nie tylko deklarowanej odpowiedzialności Niemiec za politykę międzynarodową⁴.

Niemniej jednak niemieckie interesy szeroko rozumianego bezpieczeństwa definiowane są dzisiaj, pomimo panujących napięć w stosunkach z amerykańskim supermocarstwem, przede wszystkim poprzez geopolityczne „gwarancje” bezpieczeństwa euroatlantyckiego właśnie ze strony USA i geoeconomicznego zabezpieczenia energetycznego i surowcowego ze strony Rosji. Granica współpracy Niemiec z tymi mocarstwami jest tutaj niejasno określona i uzależniona od dynamiki rozwoju sytuacji międzynarodowej. Sytuuje to politykę Berlina między poziomem oceny strategicznych zysków, ale i zagrożeń konkurencji gospodarczej ze strony USA, jak i z regionu Bliskiego oraz Dalekiego Wschodu, m.in. w kontekście stosunków z asertywną Chińską Republiką Ludową, podczas gdy zależność od dostaw

³ Symbolem takiej polityki jest m.in. tzw. Inicjatywa Trójmorza, która zakłada zacieśnienie współpracy krajów Europy Środkowo-Wschodniej, szczególnie w obszarach infrastruktury transportowej, energetyki oraz cyfryzacji. W projekcie uczestniczą państwa Grupy Wyszehradzkiej – Polska, Czechy, Słowacja i Węgry, państwa bałtyckie – Litwa, Łotwa i Estonia, a także Chorwacja, Słowenia, Bułgaria, Rumunia oraz Austria. Nazwa inicjatywy wywodzi się od trzech mórz: Bałtyku, Adriatyku i Morza Czarnego, między którymi leżą kraje należące do Trójmorza. Kraje Europy Środkowo-Wschodniej połączone szlakami pomiędzy Morzem Bałtyckim, Adriatykiem i Czarnym stanowią 28% terytorium UE, 22% jej ludności, ale jedynie 10% PKB, <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/trojmorze>, dostęp: 25.11.2020.

⁴⁴ K. Miszczak K., Return of Forces to Germany. Globalna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Republiki Federalnej Niemiec, „Para Bellum”, nr 2/2016, s. 148–149.

nośników energetycznych i surowców z Rosji pozostaje dla niemieckiej gospodarki (jej deficyt surowcowy) ekonomicznie stałym elementem polityki zmierzającej do zapewniania dobrobytu społeczeństwu niemieckiemu. Celem polityki bezpieczeństwa Niemiec jest więc stałe dążenie do „ucywilizowania” regionalnych stosunków z autorytarną Moskwą przez jak najściślejsze związanie gospodarki rosyjskiej z gospodarką niemiecko-europejską na zasadzie wymuszenia kreowania odpowiedzialnego partnerstwa bezpieczeństwa z tym państwem w okresie, w którym polityczny wpływ Stanów Zjednoczonych w Europie maleje. Pomimo inwazji Rosji przeciwko suwerennej Ukrainie (2014 rok) i aneksji części jej terytorium (Krym i Donbas), takie plany nie zostały zaniechane. W wyniku neoimperialnej polityki Moskwy doszło do fundamentalnej zmiany geopolitycznej na kontynencie europejskim z zakwestionowaniem podstaw dotychczas funkcjonującego powojennego porządku międzynarodowego. Paradoksalnie sytuacja ta jednak zwiększa zakres możliwości oddziaływania Berlina na wschodzie Europy poprzez próby uregulowania konfliktu Rosji z Ukrainą, gdzie stronie niemieckiej przypada tutaj zasadnicza rola jego pozytywnego rozwiązania⁵. Polska w rozmowach ze stroną ukraińską i rosyjską nie uczestniczy, pomimo, że rozwiązanie tego konfliktu leży w żywotnym polskim interesie. Warszawa stała się tutaj zakładnikiem polityki Niemiec i Rosji akcentującej ograniczony wpływ Warszawy na to, co się dzieje za jej wschodnią granicą. Polska znajduje się dzisiaj w sytuacji, która dla jej polityki bezpieczeństwa i obrony z perspektywy interesów państwa jest dalece niekomfortowa, której kwintesencją są zagrożenia bezpieczeństwa państwa ze strony Rosji. Zdystansowanie Polski do realizacji obecnej europejskiej polityki niemieckiej wynika z kontynuowanej przez Berlin polityki zacieśniania stosunków gospodarczych z Federacją Rosyjską w m.in. kwestii realizacji własnej, nie wspólnotowo europejskiej polityki energetycznej (m.in. budowa gazociągu Nord Stream I i kończenie budowy jego drugiej nitki Nord Stream II). Polityka ta nie bierze pod uwagę interesów bezpieczeństwa Polski, Ukrainy oraz innych państw sąsiedzkich Niemiec.

Bariery i możliwości rozwoju polsko-niemieckich stosunków partnerskich

Aneksja Krymu i trwająca wojna na wschodzie Ukrainy, polityczno-militarny konflikt z Rosją poprzez jej trwałe wsparcie militarno-logistyczne dla separatystów na wschodzie Ukrainy, niewypełnianie przez Moskwę postanowień porozumienia Mińsk II⁶, jak również niebez-

⁵ Od 2014 r. mechanizmem międzynarodowych rozmów o kryzysie ukraińskim jest tzw. Format Normandzki – spotkania przedstawicieli Francji, Niemiec, Rosji i Ukrainy. Polska w tym formacie nie uczestniczy.

⁶ 12 lutego 2015 r. prezydenci Ukrainy, Rosji, Francji i kanclerz Niemiec podpisali w Mińsku dokument mający doprowadzić do rozwiązania konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy, A.Wilk, T.A. Olszański, W. Górecki,

pieczeństwo załamania gospodarczo-finansowego Ukrainy wytwarza sytuację permanentnego zagrożenia i gwałtownego obniżenia poziomu bezpieczeństwa obszaru Europy Środkowo-Wschodniej, w tym Polski. Dodatkowo świadomość tego zagrożenia pogłębia postępujący proces renacjonalizacji polityk zagranicznych i bezpieczeństwa głównych wiodących państw europejskich, Niemiec i Francji. Uwzględnianie przez nie fikcyjnych interesów zagrożenia bezpieczeństwa Rosji poprzez podkreślanie respektowania postanowień Aktu Stanowiącego o podstawach wzajemnych stosunków współpracy i bezpieczeństwa NATO-Rosja z 1997 roku, wielokrotnie łamanego przez Moskwę, i jednocześnie sprzeciwianie się m.in. Niemiec rozmieszczeniu w Polsce i krajach bałtyckich stałych baz NATO, pogłębia poczucie politycznego osamotnienia Polski w regionie. Paryż i Berlin konsekwentnie opierają bezpieczeństwo kontynentu europejskiego na aktywnym włączeniu Rosji w system bezpieczeństwa Europy. Jednocześnie tzw. wysunięta obecność państw NATO na flance wschodniej, gdzie Niemcy uczestniczą (kraje bałtyckie) i USA w Polsce jako środek odstraszenia jest wprawdzie pożądana, ale w wypadku ewentualnej ograniczonej terytorialnie inwazji ze strony Rosji daleko niewystarczająca. Neoimperialna polityka reżimu Putina zmusza Warszawę do zapoczątkowania procesu wzmocnienia własnego systemu bezpieczeństwa (m.in. realizacja koncepcji budowy tzw. Pasa Międzymorza) i obrony interesów państwa polskiego jako remedium na relatywnie słabą polską pozycję w przestrzeni bezpieczeństwa środkowo-europejskiego.

W takiej sytuacji w polskim interesie leży skłonienie i na stałe włączenie USA i państw UE do planów rozwiązywania polskich problemów polityki bezpieczeństwa i obrony, tzn. również swojego największego sąsiada na Zachodzie, Niemiec. Również z tego też powodu strona polska, tzn. zgodnie partie rządzące i opozycja wstrzemięźliwie oceniają projekt powstania swego rodzaju europejskich sił szybkiego reagowania w formacie kreowania armii europejskiej. Ewentualne zaistnienie obok NATO drugiego związku militarnego w Europie Warszawa uważa za niepotrzebne, ponieważ osłabiłoby to sam Sojusz, który jest według Warszawy, ale również i Niemiec, najskuteczniejszym gwarantem kooperatywnego bezpieczeństwa tych obu państw. Stanowisko to nie uległo zmianie również za nowej administracji USA, prezydenta Joe Bidena. Klucz bezpieczeństwa europejskiego leży w zachowaniu atomowej równowagi sił w stosunku do Rosji. Tylko Stany Zjednoczone są dziś w stanie tę równowagę realnie zapewnić. Strona niemiecka uzupełnia takie oczekiwania o prowadzenie „miękkiego” dialogu z Rosją, który dla Polski byłby *de facto* osłabieniem jej roli w regionie oraz przy „nowym otwarciu” stosunków Berlina z Waszyngtonem po przegranych wy-

Porozumienie mińskie. Rok gry pozorów (analiza). Osrodek Studiów Wschodnich, 10 luty 2016. <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-10/porozumienie-minskie-rok-gry-pozorow>, dostęp 12.12.2020.

borach prezydenckich w tym kraju przez Donalda Trumpa również stosunków polsko-amerykańskich, gdzie Polska jest tutaj „klientem” uzależnionym od gwarancji bezpieczeństwa ze strony USA. Niemcy mają tutaj jeszcze istotny atut siły gospodarczej, czego Polska nie ma.

Kryzys i w rzeczywistości powolny polityczny rozpad hemisfery zachodniej, jako naturalnego środowiska międzynarodowego oddziaływania Polski i Niemiec, wymusza jednak na obu państwach nowe możliwości kreowania adekwatnej reakcji na ten proces i wypracowanie odpowiednich dwustronnych porozumień przeciwdziałających procesom kurczenia się europejskiego świata zachodniego. Zjawiska te spotęgowały m.in. wystąpienie Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej (brexit) i stwarzają również zagrożenia dla procesów gospodarczej i politycznej integracji kontynentalnej Europy w ramach Unii.

Aby przystosować się do nowej geopolitycznej rzeczywistości tektonicznego przesunięcia siły na kontynencie europejskim, takie państwa jak Polska i Niemcy powinny ponownie zdefiniować koncepcje własnych „geopolityk” w ich dwustronnych regionalnych stosunkach. Ich nowa międzynarodowa mutacja powinna uwzględniać głębokie przeobrażenia zachodzące w bliskim otoczeniu międzynarodowym obu partnerów z ich strategiczną kwalifikacją oceny ich wzajemnego oddziaływania na przyszłość UE oraz realizacji jej strategicznych interesów na zewnątrz. Kluczem do osiągnięcia tego celu powinno być wypracowanie nowej polsko-niemieckiej bazy traktatowej wzajemnych stosunków, która umożliwiłaby dalszy rozwój ich specyficznego bilateralnego wymiaru i pogłębionej współpracy.

Dodatkowo zmiany międzynarodowego systemu europejskiego sąsiedztwa bezpieczeństwa, tzn. „narastającej destrukcyjnej dynamiki w polityce światowej”⁷ wpływającej bezpośrednio na kontynent europejski wymuszają na Polsce i Republice Federalnej Niemiec przewartościowanie swoich do niedawna stosowanych, „tradycyjnych” metod międzynarodowej aktywności i kooperacji. Celem powinno być dostosowanie zwyczajowo funkcjonujących koordynat polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony oraz ich transpozycji w efektywny instrument realizacji wspólnych interesów w nowym aktywnie rozwijającym się nieprzyjaznym środowisku międzynarodowym. Powinny one uwzględniać ewolucję struktur współpracy i zależności ekonomicznych. Platformą zacieśniania kooperacji Polski i Niemiec powinny być istniejące ponadnarodowe ramy, struktury i mechanizmy sojusznicze, takie jak Unia Europejska czy Sojusz Północnoatlantycki. Dzisiaj UE nie ma jednak żadnej zintegrowanej projekcji interesów bezpieczeństwa w stosunku do świata zewnętrznego, tzn. również

⁷ Przemówienie prezydenta Niemiec Franka-Waltera Steinmeiera podczas otwarcia Monachijskiej Konferencji Bezpieczeństwa Steinmeier skrytykował Rosję, USA i Chiny Ludowe za ich politykę destruktywnego rozsadzania porządku międzynarodowego. <https://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Downloads/DE/Reden/2020/02/200214-MueSiKo.pdf?jsessionid=D7>, dostęp 14.11.2020.

do Chin lub Rosji. Oznacza to, że państwa takie jak Polska i Niemcy będą musiały zapewnić sobie zintegrowane bezpieczeństwo, również poprzez jego bilateralny wymiar gwarancji i realizacji swoich wzajemnych stosunków.

Jednak Niemcy jako typowe państwo chcące zachować i kontynuować dotychczasowe powojenne *status quo* w Europie będzie dążyć do ograniczonego porozumienia z Rosją⁸. Nie oznacza to jednak akceptacji rewizjonistycznej polityki Federacji Rosyjskiej. Do tego dochodzi konkurencja francusko-niemiecka o przewodnictwo na kontynencie europejskim (wyłączające się definicje strategicznej autonomii UE w niemiecko-francuskim partnerstwie) i różnice systemowe tych państw w podejmowaniu decyzji interwencyjnych na zewnątrz, jak i rola sojuszu z USA. Jednocześnie Warszawa jest uzależniona od jednostronnej globalnej strategicznej koncepcji Stanów Zjednoczonych, ale też od skutków jej ewentualnej negatywnej zmiany, gdzie odgrywa rolę podrzędnego elementu jej operacyjnej realizacji. Pierwszy kamień z muru solidarności i lojalności NATO-wskiej, czyli fundamentu interesów państwa polskiego, wyjął najbliższy sojusznik Polski, były prezydent USA D. Trump, kwestionujący zasadność istnienia NATO, grożąc nawet wystąpieniem z tej organizacji euroatlantyckiego bezpieczeństwa oraz prowadząc politykę „transakcyjną” w stosunku do swoich zachodnich państw partnerskich. Państwo członkowskie NATO, Turcja, przez operację interwencyjną w Północnej Syrii podyktowaną własnymi mocarstwowymi interesami, a także prezydent Francji E. Macron, podważający przydatność art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego jako fundamentu kolektywnej obrony państw członkowskich Sojuszu⁹, wraz z przedstawieniem oferty współpracy skierowanej pod adresem wrogiej, neoimperialnej i rewizjonistycznej Rosji, również podważyli solidarność sojuszniczą w ramach tej organizacji. Ponadto Federacja Rosyjska złamała zasadniczy bilateralny amerykańsko-rosyjski traktat kontroli zbrojeń na kontynencie europejskim (INF), dotyczący wyeliminowania rakiet pośredniego i średniego zasięgu z kontynentu europejskiego. Wszystkie te przykłady są zasadniczą cezurą dla europejskiego bezpieczeństwa, tzn. również wspólnego bezpieczeństwa Polski i Niemiec.

Taki rozwój sytuacji rodzi u państw partnerskich w NATO poczucie niepewności i prowadzi do podziałów w UE i w NATO. Bardziej aktywne realizowanie polityki geoeconomicznych interesów Niemiec na kontynencie europejskim i na jego peryferiach niewątpliwie związane jest z rosnącą pozycją Niemiec na świecie. Niemcy były m.in. dwa lata, tzn. do końca 2020 roku niestałym członkiem Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych. Państwo

⁸ Tzw. Proces Miński realizowany w ramach Formatu Normandzkiego.

⁹ Wywiad z E. Macronem dla tygodnika “The Economist” “Assessing Emmanuel Macron’s apocalyptic vision” z 7.11.2019 r. <https://www.economist.com/leaders/2019/11/07/assessing-emmanuel-macrons-apocalyptic-vision>, dostęp: 7.12.2019.

to ewoluuje w kierunku budowy zmodernizowanej tożsamości w polityce międzynarodowej oraz poszukiwania nowych ram oddziaływania dla niemieckiej polityki zagranicznej w zglobalizowanym świecie stosunków międzynarodowych, chcąc na nie aktywnie wpływać i je definiować, przy stosowaniu instrumentu multilateralizmu. Taką nową tożsamość Niemcy mogłyby skutecznie konstruować we współpracy z Polską, z ich naturalnym sojusznikiem w UE i w NATO, z którym łączy je wspólna bezprecedensowa historia.

Strona niemiecka zdaje sobie sprawę, że NATO ma dla Polski znaczenie tak długo, jak długo pozostaje atrakcyjnym instrumentem odstraszenia. Rozwój stosunków bezpieczeństwa między Polską i Niemcami byłby ważną dodatkową polisą ubezpieczeniową. Polska nie jest w stanie sama wytworzyć swojego bezpieczeństwa, nawet ze wsparciem Stanów Zjednoczonych i powinna przygotować alternatywny scenariusz własnego bezpieczeństwa na wypadek, gdyby Pakt Północnoatlantycki przestał w limitowany sposób funkcjonować jako organizacja wspólnej obrony jej europejskich państw członkowskich w przyszłości¹⁰. Na drodze do realizacji tej koncepcji powinien być plan wewnątrz-europejskiej pogłębionej współpracy polsko-niemieckiej, o którego wymiarze stanowiłby innowacyjnie dla obu partnerów skonstruowany nowy traktat polsko-niemiecki. W ten sposób Polska i Niemcy mogłyby włączyć się poprzez bilateralne forum współpracy do organizowania komercyjnej *Realpolitik* w ramach „subsystemu” Unii Europejskiej i dalszego rozwoju tej organizacji międzynarodowej z nadzieją realizacji swoich regionalnych ambicji (Polska) i europejsko-globalnych aspiracji (Niemcy).

Wspólne Oświadczenie polsko-niemieckie z 12 czerwca 2011 roku

17 czerwca 1991 roku Polska i Niemcy podpisały w Bonn Traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy¹¹. Negocjacje tego bilateralnego traktatu trwały ponad rok. Wcześniej, 14 listopada 1990 roku podpisano polsko-niemiecki traktat graniczny, który potwierdzał w sensie prawnomiędzynarodowym granicę polsko-niemiecką. Obie umowy ratyfikowano w 1991 roku i weszły w życie 16 stycznia 1992 roku. Tymi traktatami otwierano nowy etap stosunków polsko-niemieckich, już jako fundament relacji między suwerennymi państwami. Traktaty te były jednak dopiero początkiem długiej i mozolnej drogi prowadzącej do ułożenia i normalizacji stosunków między obu stronami.

¹⁰ Patrz wytyczne dla nowej strategii Sojuszu mającej być zaakceptowaną w czerwcu 2021 r. Rezultat obrad tzw. Grupy Refleksyjnej NATO, Group of experts presents report to Secretary General, 25 Nov. 2020, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_179730.htm?selectedLocale=en, dostęp: 30.12.2020.

¹¹ Die deutsch-polnischen Verträge vom 14.11.1990 und 17.06.1991 r. Traktaty polsko-niemieckie z 14.11.1990 r. i 17.06.1991 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Republiki Federalnej Niemiec we współpracy z Ambasadą Rzeczypospolitej Polskiej w Kolonii, Bonn/Kolonia 1991 r.

W 2010 roku w ramach przygotowań do obchodów 20. rocznicy podpisania tego polsko-niemieckiego traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy odbyły się rozmowy w formacie tzw. Okrągłego Stołu¹². Trwały one ok. półtora roku. Dotyczyły m.in. kwestii wspierania obywateli niemieckich polskiego pochodzenia oraz Polaków w Niemczech, a także mniejszości niemieckiej w Polsce w realizowaniu i podtrzymywaniu ich tożsamości kulturowej. Powodem zainicjowania rozmów była chęć dokonania przeglądu stanu realizacji postanowień Polsko-Niemieckiego Traktatu z 1991 roku. Po stronie polskiej rozpoczęcie negocjacji w głównej mierze spowodowane było niewypełnianiem przez stronę niemiecką jego postanowień. Celem miała być realizacja Traktatu i zniesienie jego asymetryczności poprzez wypracowanie odpowiednich kroków do jego operacyjnego wdrożenia. 12 czerwca 2011 roku podpisano Wspólne Oświadczenie Okrągłego Stołu¹³. Strona niemiecka zobowiązała się do rehabilitacji członków byłej mniejszości polskiej w Niemczech i ich organizacji, w szczególności Związku Polaków w Niemczech (Rodło) prześladowanych i mordowanych przez niemieckich nazistów, a także do umożliwienia szerszego włączenia polskich przedstawicieli w gremia doradcze miejsc pamięci (topografia terroru) poświęconych narodowo-socjalistycznej dyktaturze hitlerowskiej, ukazując ją w odpowiednim świetle faktów historycznych. Zgodnie z zapisami, w Niemczech miało zostać utworzone Centrum Dokumentacji Kultury i Historii Polaków w tym kraju, wspierane finansowo przez rząd federalny, biuro reprezentujące interesy wszystkich polskich organizacji w Niemczech oraz portal internetowy. W dokumencie tym strona polska sformułowała postulat utworzenia w Berlinie miejsca pamięci wszystkich Polaków ofiar prześladowań nazistowskich oraz uregulowania statusu prawnego tych obywateli niemieckich polskiego pochodzenia, którzy są potomkami członków mniejszości polskiej w Niemczech z okresu przed 1940 roku¹⁴. Do tej pory wszystkie te postulaty zostały tylko w ograniczony sposób zrealizowane¹⁵. Pomimo to, budowa miejsca dla upamiętnienia polskich ofiar hitlerowskich Niemiec została w końcu postanowiona uchwałą Bundestagu z 30 października 2020 roku¹⁶. Frakcje parlamentarne, CDU/CSU,

¹² Autor był ze strony polskiej szefem negocjatorów Oświadczenia Okrągłego Stołu.

¹³ Wspólne Oświadczenie Okrągłego Stołu, 12 czerwca 2011 r., https://msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polsko_niemieckie_oswiadczenie_po_obradach_okraglego_stolu, dostęp: 17.11.2020.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Cf.: list prof. W. Benza do Przewodniczącego Bundestagu, W. Schäuble, „Süddeutsche Zeitung“, 16.01.2020. Benz uważał, że „pomnik nie mógłby wypełnić luk w wiedzy historycznej i zapewnić koniecznej informacji na temat niemieckich zbrodni i ofiar”; T. Plaskota, wywiad z K. Miszczakiem dla portalu wPolityce.pl dot. propozycji podpisania nowego traktatu polsko-niemieckiego, 1.09.2019, <https://wpolityce.pl/polityka/461866-prof-miszczak-konieczny-jest-nowy-traktat-polsko-niemiecki>, dostęp: 4.05.2020.

¹⁶ Mit einem Ort des Erinnerns und der Begegnung dem Charakter der deutsch-polnischen Geschichte gerecht werden und zur Vertiefung der besonderen bilateralen Beziehungen beitragen, Antrag der Fraktionen CDU/CSU,

SPD, FDP und Bündnis 90/Die Grünen, Lewica (Die Linke) głosowały za przyjęciem wniosku, Alternative für Deutschland (AfD) wstrzymała się od głosu¹⁷.

Nowy polsko-niemiecki traktat podstawowy o partnerskiej współpracy, przyjaźni i integracji

Nowy traktat polsko-niemiecki o pogłębionej partnerskiej współpracy i integracji powinien zostać wynegocjowany w kontekście pierwszego traktatu ze zjednoczonymi Niemcami, który został zawarty w innych realiach politycznych, nie jako równorzędny i asymetryczny, a dzisiaj po 30 latach jest już nieadekwatny do obecnej sytuacji międzynarodowej i zmienionej pozycji obu państw. Dla rozwoju współpracy polsko-niemieckiej ma to fundamentalne znaczenie w obrocie międzynarodowym.

Traktat ten byłby traktatem prawno-międzynarodowym między dwoma państwami członkowskimi UE. Pomimo kontekstu europejskiego zawarty byłby również poza obszarem obowiązywania prawa europejskiego, co podkreślałoby wagę współpracy dwustronnej. W ten sposób traktat nie zostałby podporządkowany wykładni tylko prawa europejskiego, a prawu międzynarodowemu, tzn. art. 31 Wiedeńskiej Konwencji o Prawie Traktatów z 23 maja 1969 roku¹⁸, zwiększając jego rangę międzynarodową.

Traktat powinien już w preambule nawiązywać do całej powojennej tradycji i dziedzictwa pojednania polsko-niemieckiego dla Europy i świata wskazując na UE i NATO jako fundamenty współpracy dwustronnej i bezpieczeństwa między Polską i Republiką Federalną Niemiec. Powinien nakreślać perspektywę pogłębienia współpracy na miarę XXI wieku i podniesienia jej na nowy poziom kooperacji w kontekście europejskim. Ponieważ relacje polsko-niemieckie są w dużej mierze nadal obciążone strachem, podejrzliwością, brakiem zaufania i solidarności oraz poczuciem braku wspólnotowości działań na kontynencie europejskim, należałoby zbudować nowy fundament współpracy dwustronnej definiującej przyszłość tych stosunków i rozwoju kontynentu europejskiego nadając mu konstytutywny charakter. Warunkiem dalszego znormalizowania stosunków między obu państwami i społeczeństwami powinno być szybkie podpisanie nowego europejskiego traktatu generalnego, tak jak to miało miejsce między Francją a Niemcami w styczniu 2019 roku (tzw. Drugi Traktat Eli-

SPD, FDP und Bündnis 90/Die Grünen Deutscher Bundestag, 19-Wahlperiode, Drucksache 19/23708, 27.11.2020, <https://dip21.bundestag.de/dip21/btd/19/237/1923708.pdf>, dostęp: 31.10.2020.

¹⁷ Bundestag will Gedenkort in Berlin für polnische Weltkriegsopfer, <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2020/kw44-de-deutsch-polnische-geschichte-798198>, dostęp: 8.12.2020.

¹⁸ <https://www.arslege.pl/konwencja-wiedenska-o-prawie-traktatow-sporzadzona-w-wiedniu-dnia-23-maja-1969-r/k4>, dostęp: 9.10.2020.

zejski/Traktat z Akwizgranu)¹⁹. Traktat stanowiłby o unikalności i innowacyjności stosunków polsko-niemieckich, nakreślając plan rozwoju dwustronnych stosunków na najbliższe dekady.

Nowy Traktat o współpracy polsko-niemieckiej rozwiewałby wszystkie wątpliwości co do wspólnej odpowiedzialności za przyszłość rozwoju kontynentu europejskiego. Wszelkie dotychczasowe spory i konflikty między obu partnerami powinny być w ten sposób rozwiązane. Traktat kończyłby „erę niepewności” w stosunkach polsko-niemieckich. W sformułowaniach traktatowych oba państwa powinny zaangażować się na rzecz rozwoju wspólnej polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony Unii. Tutaj kwestie bezpieczeństwa dla obu stron są fundamentalne. Niemcy powinny jasno zobowiązać się do włączenia polskiej polityki bezpieczeństwa do niemieckiej racji stanu, tzn. zostać gwarantem bezpieczeństwa Polski, tak jak to jest ujęte w stosunku do państwa Izrael. Wychodziłoby to naprzeciw pojawiającym się coraz częściej głosom, żeby Republika Federalna Niemiec przejęła rolę wiodącą w tworzącym się nowym ładzie międzynarodowym²⁰. Miejsce Polski powinno mieć tutaj, obok Francji, kluczowe znaczenie.

Już dzisiaj Niemcy są aktywne militarnie na flance wschodniej NATO. Obecność niemieckich sił zbrojnych jest tutaj jednak niewystarczająca i nieodpowiednia do występujących zagrożeń ze strony Rosji. Traktat powinien uwzględniać te zagrożenia ze strony neo-imperialnej i rewizjonistycznej polityki Federacji Rosyjskiej jak i sytuację kontynentu europejskiego w kontekście opuszczenia Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię.

Dzisiaj konstelacja interesów kontynentalnych państw unijnych uległa gwałtownej zmianie. Rola takich państw, jak Niemcy i Francja, Hiszpania, Włoch oraz Polski rośnie. Dla Moskwy „oderwanie” Wielkiej Brytanii od kontynentu europejskiego było geopolitycznie zrzędzeniem „szczęśliwego” losu. Rosja w swojej europejskiej polityce bezpieczeństwa od zawsze dążyła do osiągnięcia podziałów w UE, poprzez m.in. prowadzenie polityki dezinformacyjnej w stosunku do społeczeństw państw członkowskich tej organizacji. Osłabienie UE na arenie międzynarodowej ułatwiałoby stworzenie możliwości narzucenia strategicznej kontroli nad państwami byłego obszaru poradzieckiego, utworzenie strefy buforowego bezpieczeństwa ze swojej „bliskiej zagranicy”, jak również osłabienie roli USA na kontynencie europejskim. Moskwa dążyłaby do budowy struktur bezpieczeństwa europejskiego pod sil-

¹⁹ <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/997532/1570126/c720a7f2e1a0128050baaa6a16b760f7/2019-01-19-vertrag-von-aachen-data.pdf?download=1>, dostęp: 20.08.2020.

²⁰ Gauck J. „Germany role in the world: Reflections on responsibility, norms and alliances”, speech by Federal President Joachim Gauck at the opening of the Munich Security Conference on 31. January 2014 in Munich http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Downloads/DE/Reden/2014/01/140131-Muenchener-Sicherheitskonferenz-Englisch.pdf?__blob=publicationFile dostęp 7.05.2021.

nym własnym wpływem i swoją kontrolą. Przyszła polityka Berlina i Paryża²¹ w stosunku do Rosji będzie tutaj kluczowa dla Polski.

Wspólny polsko-niemiecki układ oparty na nowym prawnomiędzynarodowym fundamencie traktatowym o wzajemnych stosunkach jest tutaj nie do przecenienia. Powinien on być postrzegany w kontekście wzrostu znaczenia Francji i Niemiec na kontynencie europejskim. Z tego m.in. powodu nowy niemiecko-francuski Traktat o współpracy z Akwizgranu z 2019 roku powinien być dzisiaj uzupełniony przez Traktat polsko-niemiecki, co w przyszłości zacieśniłoby również kooperację trzech państw w ramach nieformalnej struktury Trójkąta Weimarskiego. Poprzez równorzędne porozumienia traktatowe między Francją, Niemcami i Polską, ramiona Trójkąta byłyby symetryczne. Sformułowania traktatu polsko-niemieckiego powinny nawiązywać również bezpośrednio do wystąpienia francuskiego prezydenta E. Macrona na Uniwersytecie w Sorbonie we wrześniu 2017 roku i na konferencji ambasadorów francuskich 27 sierpnia 2018 roku²², jak i byłej minister obrony Niemiec Ursuli von der Leyen w 2019 roku, w których wskazywano na konkretny zamiar realizacji europejskiej unii obronnej²³.

W Traktacie oba państwa powinny ustanowić wzajemną klauzulę pomocy i wsparcia w przypadku ewentualnego ataku zagrożenia suwerenności i integralności terytorialnej jednego z nich. Z prawnego punktu widzenia zastosowanie klauzuli wzajemnej pomocy powinno być uzależnione od kwestii zbrojnej napaści na jedno z państw członkowskich, tak samo jak w NATO i w UE. We wszystkich przypadkach państwa-strony tego traktatu powinny powoływać się na art. 51 Karty NZ, tzn. na koncepcję kolektywnej samoobrony. W dosłownym znaczeniu klauzula pomocy i wsparcia powinna być sformułowana silniej niż unijna klauzula wzajemnej pomocy i wsparcia. Powinna opierać się na art. 42 ust. 7 TUE²⁴, mówiącym o zobowiązaniu do pomocy i wsparcia, gdzie strony traktatowe „uczynią wszystko co w ich mocy, aby udzielić wszelkich pozostających do ich dyspozycji środków pomocy i wsparcia: co obejmuje środki wojskowe”²⁵. Nawiązano by bezpośrednio do art. V zmody-

²¹ Speech of the President of the Republic on the Defence and Deterrence Strategy, 7.02.2020, <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2020/02/07/speech-of-the-president-of-the-republic-on-the-defense-and-deterrence-strategy>, dostęp: 14.11.2020.

²² Speech by President Emmanuel Macron – Ambassadors’ Conference 27 August 2018, <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/the-ministry-and-its-network/news/ambassadors-week/ambassadors-week-edition-2018/article/speech-by-president-emmanuel-macron-ambassadors-conference-2018>, dostęp: 4. 12.2020.

²³ T. Pietz, Ursula von der Leyen will Europa verteidigen-was heißt das für europäische Kriseneinsätze? „Frankfurter Rundschau“ 22.07.2019 <https://www.fr.de/meinung/europa-verteidigen-aber-wie-12843148.html>, dostęp: 10.05.2021.

²⁴ Traktat o Unii Europejskiej – tekst skonsolidowany uwzględniający zmiany wprowadzone Traktatem z Lizbony (Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864).

²⁵ *Ibidem*.

fikowanego Traktatu Brukselskiego z 1954 roku o Unii Zachodnioeuropejskiej (Traktat UZE) i militarnie jasno zdefiniowano „autentyczną” klauzulę wzajemnej pomocy, tzn. przy wykorzystaniu środków wojskowego wsparcia i gwarancji bezpieczeństwa bilateralnego jako elementu rozbudowy filara obrony europejskiej w NATO.

Koniecznym wydaje się również wzmocnienie militarnej współpracy między Bundeswehłą a polskimi siłami zbrojnymi i w przyszłości wprowadzenie wspólnego rotacyjnego dowództwa zintegrowanych jednostek interwencyjnych (misje)²⁶. Obie strony powinny opracować wspólne strategie wzmocnienia struktur bezpieczeństwa i przemysłu obronnego. Traktat powinien jasno wskazywać na współpracę militarną poza obszarem terytorialnego obowiązania UE i jednoznacznie sygnalizować, że Polska i Niemcy podnoszą swoją współpracę bilateralną na wyższy poziom kooperacji bezpieczeństwa i obrony. Chodzi tutaj o wspólną projekcję strategicznego bezpieczeństwa obu państw w ramach operacji dotyczących prewencji konfliktów, zwalczania sytuacji konfliktowych i zagrożeń oraz regulacji pokonfliktowych. Obie strony powinny podnieść rangę politycznej współpracy między sobą poprzez utworzenie polsko-niemieckiej Rady Bezpieczeństwa i Obrony, tworząc z niej silny organ koordynacji współpracy w ramach wspólnej europejskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz kooperacji gospodarczej, konkretyzując tym samym wspólny gorset reguł postępowania również poza obszarem Unii.

Podstawą do realizacji tego rodzaju interwencji powinno być opracowanie wspólnych programów obronnych i rozszerzanie ich na pozostałe państwa partnerskie w UE i w NATO. Ponieważ Unii brakuje percepcji wspólnej kultury bezpieczeństwa i wspólnej analizy zagrożeń strategicznych, Polska i Niemcy powinny tutaj przejąć rolę ich formułowania. Unia potrzebuje strategii przetrwania polityczno-militarnego, opracowanej na kolejne 20–50 lat. Zacieśnienie współpracy polsko-niemieckiej może mieć fundamentalne znaczenie dla jej efektywnego kreowania. Również element utworzenia europejskich sił zbrojnych, tzw. armii europejskiej jako wzmocnienie europejskiego militarnego komponentu w NATO nie może być pominięty. Jego trzonem powinna być rozwinięta współpraca między polskimi i niemieckimi siłami zbrojnymi.

Nowy Traktat polsko-niemiecki powinien również nakreślić trwałą perspektywę rozwoju partnerskiej integracji obydwu gospodarek narodowych, w tym ww. ścisłą współpracę przemysłów zbrojeniowych oraz współpracę we wszystkich innych obszarach zainteresowań obu partnerów, m.in. w ramach stałej współpracy strukturalnej UE PESCO. Tak daleko idący

²⁶ K. Miszczak, *Armia Europejska. Strategiczne bezpieczeństwo militarne Unii Europejskiej*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2020, s. 392-393.

plan integracji obu państw opierałby się na koncepcji partnerskiego łączenia przemysłów zbrojeniowych, realizacji pogłębionych badań dotyczących tej dziedziny, wspólnej produkcji i eksporcie broni oraz wyposażenia militarnego na rynki trzecie.

W obszarze polityki wewnętrznej obaj partnerzy powinni nawiązać współpracę w domenie zwalczania terroryzmu, zorganizowanej przestępczości, w obszarze ochrony wywiadowczej i policji.

Ponadto, oba państwa mogłyby ustanowić współpracę strukturalną nie tylko na szczeblu ministerstw spraw zagranicznych, ale również realizować kooperację w ramach przedstawicielstw konsularnych obu państw na zasadzie wymiany kadr, wspólnych szkoleń i reprezentacji na zewnątrz. Współpraca polsko-niemiecka powinna również objąć działania na rzecz ochrony klimatu, rozwoju innowacyjności, współpracy naukowo-badawczej, a w przyszłości nawet przemysłu kosmicznego w Europie.

Nowy traktat polsko-niemiecki wzmocniałby kooperację obu europejskich partnerów w domenie pogłębienia integracji gospodarczej, rozwoju szerokiej współpracy przygranicznej i społeczeństw. Szczególny akcent powinien być położony na rozszerzenie współpracy na rzecz ochrony klimatycznej, środowiska naturalnego, zdrowia (różnego rodzaju pandemie) oraz zrównoważonego rozwoju. Celem powinno być osiągnięcie pogłębionego partnerstwa w budowie nowoczesnej Europy (*New Europe Generation*) oraz docelowo umacniania jej globalnej roli oddziaływania międzynarodowego.

Polskie i niemieckie kody pamięci

Nowy Traktat musiałby ponadto zawierać jasno określone zobowiązania strony niemieckiej dotyczące uregulowania kwestii odszkodowawczych względem Polski, które będą ostatecznym i niepodważalnym zamknięciem tego problemu w stosunkach dwustronnych. To jest warunek *sine qua non* dla dopełnienia procesu pojednania polsko-niemieckiego²⁷.

Tutaj siła polsko-niemieckiego pojednania powinna być mierzona funkcją polskiej narracji historycznej jako części oficjalnego przekazu państwa niemieckiego w jego zewnętrznych kontaktach. Stosunki polsko-niemieckie nie zostaną w pełni znormalizowane i przeniesione na dalszy etap pogłębionej współpracy bez ostatecznego uregulowania kwestii odszkodowań za niemieckie zbrodnie popełnione podczas II wojny światowej. Znalezienie rozwiązania dla zasadnych roszczeń odszkodowawczych leży nie tylko we wspólnym polsko-niemieckim interesie, ale także w interesie nowej UE, której nie służy utrzymywanie zarzewi

²⁷ K. Miszczak., Sprawozdanie w przedmiocie strat i szkód wojennych Polski, Przedmowa, Warszawa 2017, s.1-9.

i konfliktów wewnętrznych między jej państwami członkowskimi. Nowy Traktat powinien stworzyć polsko-niemiecki instrument realizacji takich zobowiązań, tzn. byłoby to zobowiązanie wykonywane jako regulacja międzypaństwowa i pośrednia jasna konsekwencja traktatowa. Kwestia ewentualnych odszkodowań, pomimo ich doniosłej wagi w stosunkach dwustronnych, nie powinna jednak zdominować współpracy między państwami, a już z pewnością osłabiać relacji między społeczeństwami.

Również z powodu postępującej europejskiej dezintegracji i braku odpowiedniej metody znalezienia odpowiedzi na te procesy, Niemcy powinny włączyć Polskę do swojego kodu pamięci w Europie, podkreślając w ten sposób swoje przywiązanie do powojennych fundamentów normatywno-chrześcijańskich kontynentu europejskiego. Jeżeli zamierza się przewodzić Europie z jej geopolitycznego i geoeconomicznego środka, tak jak to dzisiaj czyni Berlin, to trzeba pamiętać o rzetelności w demonstrowaniu narracji historycznej własnego państwa i o tę rzetelność dbać. Wydaje się, że dzisiaj strona niemiecka jest tego świadoma.

Podsumowanie

30. rocznica zawarcia Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 1991 roku skłania w naturalny sposób do podsumowania jego realizacji na różnych polach i sformułowania refleksji odnoszących się do perspektyw stosunków polsko-niemieckich. Wnikliwy bilans powinien służyć rozważeniu, na czym polegała istota jego sukcesu, a jednocześnie, dla czego realizacji Traktatu towarzyszyły rozczarowania i czego one dotyczyły. Ponadto powinno się rozważyć, czy idąc śladem protagonistów porozumienia polsko-niemieckiego sprzed 30 lat nie powinno się dzisiaj posłużyć doświadczeniami z realizacji Traktatu do wyznaczenia nowej dynamiki we wzajemnych stosunkach i podpisania nowego Traktatu. Jak kontynuować polityczną współpracę, aby odpowiadała ona zmienionym oczekiwaniom Polski, ale także i Niemiec? Jest to tym bardziej palący problem, że narastają kolejne wyzwania dla Unii Europejskiej, wymagające solidarnej odpowiedzi na nie obu państw członkowskich.

Relacje polsko-niemieckie osiągnęły stopień dojrzałości pozwalający na szczere wyrażenie wzajemnych obaw, zarzutów i oczekiwań. Jest to wyjątkowa szansa na pogłębienie dialogu, którą należy wykorzystać z myślą o kolejnych pokoleniach.

Relacje polsko-niemieckie mają specyficzną naturę, dlatego powinny być specjalnie regulowane i wzmocnione w Europie również bilateralnie. Z tego też m.in. powodu propozycja jak najszybszego podpisania nowego Traktatu Polsko-Niemieckiego. Celem byłoby ustanowienie nowych podstaw szeroko zakrojonej współpracy bilateralnej, uwzględniającej przede wszystkim cele polityk zagranicznych i bezpieczeństwa obu stron w zmienionej

rzeczywistości międzynarodowej, które nie naruszałyby innych traktatowych umów i zobowiązań Polski i Niemiec w UE i w NATO. Fundamentem bezpieczeństwa dla Polski i Niemiec pozostaje Pakt Północnoatlantycki. Obie strony odrzucają rozbudowę komponentu bezpieczeństwa europejskiego w formie utworzenia europejskiej autonomii bezpieczeństwa, obawiając się osłabienia roli NATO i tym samym redukcji obecności Stanów Zjednoczonych na kontynencie europejskim. Z pewnością obawa ze strony polskiej przed wzrostem roli Niemiec oraz pozostania sam na sam z regionalnymi mocarstwami, takimi jak Niemcy i Rosja, odgrywa tutaj również istotną rolę. Po opuszczeniu Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię, kontynent europejski może być dodatkowo poddany wzmożonej dominacji ze strony Niemiec z możliwymi negatywnymi konsekwencjami dla Polski. Pomimo rekordów²⁸ osiągniętych w polsko-niemieckiej wymianie handlowej, w stosunkach politycznych panuje okres dystansu spowodowany m.in. ostrym antyniemieckim kursem polskiego partnera w stosunku do „wrogiej” Unii Europejskiej, której synonimem stają się Niemcy. Z drugiej strony Republika Federalna Niemiec prowadzi wobec swojego polskiego sojusznika w tej organizacji politykę nacechowaną realizowaniem przede wszystkim własnych interesów narodowych, a nie wspólnotowo-europejskich. Berlin w dalszym ciągu powiela błędy swojej powojennej polityki międzynarodowej, którą wykorzystuje Francja i Federacja Rosyjska. Dotyczy to przede wszystkim polityki energetycznej, która w konsekwencji działa przeciwko regionowi Europy Środkowo-Wschodniej, a w szczególności przeciwko Polsce. Stronie niemieckiej brakuje długofalowej strategii formułowania nowej polityki wschodniej, która nie może być jej powielaniem z okresu rządów kanclerza Willy Brandta, ale wzmacniać strategicznie stosunki z Polską w kierunku ograniczenia ekspansji ze strony agresywnej Rosji. Dzisiaj pogłębienie stosunków z Warszawą nie może być realizowane z uwzględnieniem interesów z Moskwą. Berlin nie powinien skłaniać się do korzystnych kompromisów dla siebie, narażając politykę tego państwa na zarzut koniunkturalności czy prowadzenia polityki supremacji oraz dogadywania się kosztem innych państw partnerskich, łącznie z poświęceniem ich interesów na ołtarzu realizacji własnych celów, niejednokrotnie podporządkowanych lobby gospodarczemu RFN, które coraz częściej kwestionuje prymat polityki państwa nad gospodarką i wymusza korekty polityki zagranicznej zgodnie z jego interesami²⁹.

²⁸ G. Szymanowski, Polsko-niemiecki obrot handlowy wyższy niż przed pandemią <https://www.dw.com/pl/polsko-niemiecki-obrot-handlowy-wy%C5%BCszy-ni%C5%BC-przed-pandemi%C4%85/a-57433402> dostęp: 11.05.2021.

²⁹ 18 lutego 2020 r. w Berlinie odbyła się konferencja Zrzeszenia Niemieckich Izb Przemysłowo-Handlowych dotycząca dwustronnej współpracy Niemiec z Federacją Rosyjską. W swoim wystąpieniu minister federalny gospodarki i energii, P. Altmaier opowiedział się za pogłębieniem współpracy w dziedzinie energetycznej obu

Wzmocnienie stosunków transatlantyckich, jak i bilateralnych obu państw ze Stanami Zjednoczonymi nie wyklucza budowy suwerenności bezpieczeństwa i obrony Unii Europejskiej. Polska i Niemcy powinny być tutaj wspólnym trzonem budowy struktur obronnych tej organizacji w ścisłym powiązaniu ze Stanami Zjednoczonymi. Przez postanowienia nowego traktatu oba państwa brałyby na siebie szczególnie obowiązek i zadanie stworzenia z UE solidnej euroatlantyckiej struktury operacyjnej na zewnątrz. Tym samym mogłyby się stać awangardą przyspieszonego rozwoju wspólnych struktur militarnych w tej organizacji i jej strategicznej narracji obronnej prowadzącej również do stworzenia wyjątkowego polsko-niemieckiego sąsiedztwa bezpieczeństwa. W takich ramach Polska i Niemcy powinny rozpocząć poważny dialog o pogłębionym partnerstwie bezpieczeństwa. Leży to dzisiaj w pierwszoplanowym i żywotnym interesie obu stron³⁰.

Nadszedł już czas, aby Niemcy i Polska w 30. rocznicę podpisania pierwszego traktatu ze zjednoczonymi Niemcami, w nowych realiach geopolitycznych i gospodarczych Europy wynegocjowały i podpisały nowy, rzeczywiście partnerski podstawowy traktat polsko-niemiecki, nakreślając wspólną drogę odpowiedzialności za przyszłość rozwoju kontynentu europejskiego.

Bibliografia

- Altmaier P., Rede auf der Konferenz der Verbände der deutschen Industrie- und Handelskammer, <https://www.bmwi.de/Navigation/DE/Home/home.html>, dostęp: 20.10.2020.
- Antrag der Fraktionen CDU/CSU, SPD, FDP und Bündnis 90/Die Grünen Deutscher Bundestag, 19-Wahlperiode, Drucksache 19/23708, 27.11.2020, <https://dip21.bundestag.de/dip21/btd/19/237/1923708.pdf>, dostęp: 31.10.2020.
- Bundestag will Gedenkort in Berlin für polnische Weltkriegsopfer, <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2020/kw44-de-deutsch-polnische-geschichte-798198>,
dostęp: 25.11.2020.
- Gauck J. „Germany’s role in the world: Reflections on responsibility, norms and alliances”, speech by Federal President Joachim Gauck at the opening of the Munich Security Conference on 31. January 2014 in Munich [http://www.bundespraesident.de/ Shared Docs/Downloads/DE/Reden/2014/01/140131-Muenchner-Sicherheitskonferenz-Englisch.pdf? __blob=publicationFile](http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Downloads/DE/Reden/2014/01/140131-Muenchner-Sicherheitskonferenz-Englisch.pdf?__blob=publicationFile), dostęp: 20.12.2020.
- Inicjatywa Trójmorza, <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/trojmorze>, dostęp: 25.11.2020.

stron. Wg Altmaiera, koniecznym jest również ukończenie gazociągu Nord Stream 2 pomimo nałożonych przez USA sankcji, <https://www.bmwi.de/Navigation/DE/Home/home.html>, dostęp: 20.10.2020.

³⁰ Wywiad red. T. Plaskoty z autorem dla portalu wPolityce.pl, <https://wpolityce.pl/polityka/461866-prof-mischczak-konieczny-jest-nowy-traktat-polsko-niemiecki>, dostęp: 13.11.2020.

- Konwencja wiedeńska o prawie traktatów sporządzona w Wiedniu dnia 23 maja 1969 r., Dz.U. z 1990 r. Nr 74, poz. 439.
- Macron E., Speech by President Emmanuel Macron – Ambassadors’ Conference 27 August 2018, <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/the-ministry-and-its-network/news/ambassadors-week/ambassadors-week-edition-2018/article/speech-by-president-emmanuel-macron-ambassadors-conference-2018>, dostęp: 7.12.2020.
- Macron E., Assessing Emmanuel Macron’s apocalyptic vision, “The Economist”, 7.11.2019 r. <https://www.economist.com/leaders/2019/11/07/assessing-emmanuel-macrons-apocalyptic-vision>, dostęp: 7.12.2020.
- Macron E. Speech of the President of the Republic on the Defence and Deterrence Strategy, 7.02.2020, <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2020/02/07/speech-of-the-president-of-the-republic-on-the-defense-and-deterrence-strategy>, dostęp: 7.12.2020.
- Malinowski K., Polska i Niemcy w Europie. (2004-2014). Różnice interesów – uwarunkowania i konsekwencje, Instytut Zachodni, Poznań 2016.
- Miszczak K., „Deklarationen und Realitäten“. Die Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der (Volks-), Republik Polen von der Unterzeichnung des Warschauer Vertrages bis zum Abkommen über gute Nachbarschaft und freundschaftliche Zusammenarbeit (1970–91), München 1992.
- Miszczak K., Die deutsch-polnischen Beziehungen in Zeiten der Krise in Osteuropa. „Zeitschrift für Außen- und Sicherheitspolitik“, nr 8/2015, s. 8–21.
- Miszczak K., Polska i Niemcy a realizacja wspólnej polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony Unii Europejskiej, „Krakowskie Studia Międzynarodowe”, nr 1(13)/2016, s. 83–106.
- Miszczak K., Sprawozdanie w przedmiocie strat i szkód wojennych Polski, Przedmowa, Warszawa 2017.
- Miszczak K., Niemcy w polityce globalnej, „Rocznik Polsko-Niemiecki”, nr 1, z. 1/2017, s.13–22.
- Miszczak K., Return of Forces to Germany. Globalna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Republiki Federalnej Niemiec, „Para Bellum”, nr 2/2016, s. 147–151.
- Miszczak K., Armia Europejska. Strategiczne bezpieczeństwo militarne Unii Europejskiej, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2020.
- Mit einem Ort des Erinnerns und der Begegnung dem Charakter der deutsch-polnischen Geschichte gerecht werden und zur Vertiefung der besonderen bilateralen Beziehungen beitragen, Antrag der Fraktionen CDU/CSU, SPD, FDP und Bündnis 90/Die Grünen Deutscher Bundestag, 19-Wahlperiode, Drucksache 19/23708, 27.11.2020, <https://dip21.bundestag.de/dip21/btd/19/237/1923708.pdf>, dostęp: 31.10.2020.

- NATO 2030: United for a New Era Analysis and Recommendations of the Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General 25 November 2020, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf, dostęp: 30.12.2020.
- Pietz T., Ursula von der Leyen will Europa verteidigen-was heißt das für europäische Kriseneinsätze? „Frankfurter Rundschau“ 22.07.2019 <https://www.fr.de/meinung/europa-verteidigen-aber-wie-12843148.html>, dostęp: 20.12.2020.
- Plaskota T., wywiad z K. Miszczakiem dla portalu wPolityce.pl dot. propozycji podpisania nowego traktatu polsko-niemieckiego, 1.09.2019, <https://wpolityce.pl/polityka/461866-prof-miszczak-konieczny-jest-nowy-traktat-polsko-niemiecki>, dostęp: 13.11.2020.
- Steinmeier F-W, Bundespräsident zur Eröffnung der Münchner Sicherheitskonferenz am 14. Februar 2020 in München <https://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Downloads/DE/Reden/2020/02/200214-MueSiKo.pdf;jsessionid=D7>, dostęp: 14.11.2020.
- Stephen M. D., Zürn M., *Contested World Orders: Rising Powers, Non-Governmental Organizations, and the Politics of Authority Beyond the Nation-State*, Oxford 2019.
- Szymanowski G., Polsko-niemiecki obrot handlowy wyższy niż przed pandemią <https://www.dw.com/pl/polsko-niemiecki-obr%C3%B3t-handlowy-wy%C5%BCzyni%C5%BC-przed-pandemi%C4%85/a-57433402>, dostęp: 13.05.2021.
- Traktat o Unii Europejskiej – tekst skonsolidowany uwzględniający zmiany wprowadzone Traktatem z Lizbony, Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz.864.
- Vertrag von Aachen, <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/997532/1570126/c720a7f2e1a0128050baaa6a16b760f7/2019-01-19-vertrag-von-aachen-data.pdf?download=1>, dostęp: 20.08.2020.
- Westlessness – The Munich Security Conference 2020, <https://securityconference.org/en/news/full/westlessness-the-munich-security-conference-2020/> dostęp: 2.03.2021.
- Wilk, A., Olszański T. A., Górecki W., Porozumienie mińskie. Rok gry pozorów (analiza). *Ośrodek Studiów Wschodnich*, 11 lutego 2015, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-10/porozumienie-minskie-rok-gry-pozorow>, dostęp: 20.12.2020.
- Wspólne Oświadczenie Okrągłego Stołu, 12 czerwca 2011 r., https://msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/polsko_niemieckie_oswiadczenie_po_obradach_okraglego_stolu dostęp: 17.11.2020.